

## TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA BANK XIZMATLARI VA ULARNI RAQAMLASHTIRISH

**Xushvaqtova Nargis Bo'ribayevna**

**“Tashqi iqtisodiy faoliyat Milliy banki” AJ bosh ofis**

**Chakana biznes departamenti, bosh mutaxassis**

**<https://doi.org/10.5281/zenodo.10722056>**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada, tijorat banklari tomonidan chakana bank xizmatlarini ko'rsatishning nazariy va me'yoriy huquqiy asoslari, ularni raqamlashtirishning istiqbollari va ko'rsatmalari to'g'risida gap yuritiladi.

**Kalit so'zlar:** elektron to'lovlar, zarurat, kredit, chakana bank xizmatlari, me'yoriy hujjatlar, naqd pul, plastik kartalar.

Har qanday davlatning iqtisodiy qudratini yuqori samarali pul-kredit siyosati va zamonaviy to'lov mexanizmlarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Hisob-kitoblar mexanizmining yaxshi yo'lga qo'yilishi va uning aniq ishlashi esa barcha rivojlangan davlatlar taraqqiyotining asosiy poydevori hisoblanadi. Ushbu fikrlardan kelib chiqib, O'zbekistonda elektron to'lovlar va elektron tijorat tizimlarini rivojlantirish maqsadida mazkur muhim yo'nalishning tadrijiy rivojlanishini ta'minlovchi zarur huquqiy baza yaratilgan.

“Banklar va bank faoliyati to'g'risida”gi qonunning 31-moddasi banklar va mijozlar o'rtasidagi munosabatlarga qaratilgan. Unga ko'ra banklar va o'z mijozlari o'rtasidagi munosabatlar shartnomalar asosida amalga oshirilishi ko'rsatib o'tilgan. Ushbu munosabatlar bank va uning mijosi o'rtasidagi huquq va majburiyatlar asosida shakllanishini talab etadi. Bank shartnomada ko'rsatilgan xizmatlarini bajarilishi yuzasidan ma'sul hisoblanadi. Mijoz o'z xohishidan kelib chiqib bankni tanlashini hisobga olsak, bank doimo o'z xizmatlarini takomillashtrib borishi lozim. Xizmatlarni yuqori darajada ko'rsatish bevosita axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash bilan bog'liq.

Ma'lumki, mamlakatimizda iqtisodiyotga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kirib kelishi korxonalar bilan iste'molchilar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik aloqalarini yangi bosqichga olib chiqdi. Bugungi kunda O'zbekistonda elektron to'lovlar, internet global tarmog'i va mobil aloqa vositalari orqali bank sohasi mijozlariga turli xildagi interaktiv xizmatlar ko'rsatish tizimlari joriy etilib, ulardan samarali foydalanilmoqda.

Bugun bank-moliya tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning o'sib boruvchi global tendensiyasi, bank plastik kartalari miqdorining o'sishi, elektron to'lovlar va elektron tijoratning rivojlanib borishi barobarida mamlakatimizda elektron to'lovlar va elektron tijorat sohasidagi loyihalarning amalga oshirilishi faollashmoqda.

Mamlakatimiz bank - moliya muassasalari o'z mijozlariga internet global tarmog'i va mobil aloqa vositalari orqali masofadan turib elektron to'lovlar, “SMS-banking”, “Mobil-banking” kabi interaktiv bank xizmatlarni ko'rsatmoqdalar.

Shuningdek, statistik, moliyaviy va soliq hisobotlarini taqdim etishda, soliqlar, turli majburiy to'lovlarni to'lashda, ro'yxatga olish, ruxsat berish tartib-taomillarini amalga oshirishda, yer maydonlarini ajratish, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga ulanishda, shuningdek, tadbirkorlik sub'yektlarini kreditlashda davlat, nazorat qiluvchi organlar bilan tadbirkorlik sub'yektlari o'rtasidagi bevosita muloqotni, byurokratik sansalorlik va korrupsiyani istisno

etuvchi elektron tizimga, shu jumladan, internet tarmog'iga keng miqyosda o'tish ta'minlanmoqda.

Mamlakatimizda internet va mobil-banking tizimlarining joriy etilishi bank uchun ham, mijoz uchun ham qo'shimcha qulayliklar yaratdi. Endi mijoz o'z hisobvarag'i bo'yicha bank amaliyotlarini bankka bormasdan internet orqali xohlagan vaqtda bajarish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bu esa mijozga vaqti va mablag'ini tejash, manzilning uzoq-yaqinligidan qat'iy nazar bankni ixtiyoriy ravishda tanlash, o'z mablag'larini ancha tez boshqarish kabi afzalliklarni yaratadi. Natijada bunday qulayliklardan foydalanuvchilar soni kundan - kunga ko'payib boradi.

Bank xizmatlarining yangi turlarini joriy etish O'zbekistonda bank tizimi barqarorligini ta'minlashning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Zero, banklararo raqobatning kuchayishi, axborot texnologiyalarining rivojlanib borishi hamda zamonaviy bank xizmatlariga bo'lgan talabning oshishi yangidan-yangi innovatsion bank xizmatlarini keng miqyosda joriy etishni zaruratga aylantirayotgan hozirgi paytda mamlakatimiz tijorat banklarining masofaviy bank xizmatlari bozori dastlabki rivojlanish bosqichida turibdi.

Respublikamizda eng ko'p tarqalgan elektron bank xizmatlaridan biri "Bank-mijoz" dasturiy tizimi yordamida mijoz o'z kompyuterida modem uskunasi orqali bank bilan to'lov hujjatlari almashadi, hisobvarag'i to'g'risida barcha ma'lumotlarni olib turadi, valyuta kursini va boshqa ma'lumotlarni olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bankning ichki to'lov tizimi bank filiallari va mijozlari o'rtasida elektron to'lovlarni amalga oshirish, shuningdek banklararo to'lov tizimi bilan o'zaro harakatda bo'lish uchun mo'ljallangan.

Chakana to'lovlar tizimi bank kartalari va boshqa elektron to'lov vositalari qo'llanilgan holda elektron to'lovlarni amalga oshirish uchun mo'ljallangan. Elektron to'lov vositasi uning mazkur chakana to'lovlar tizimiga mansubligini identifikatsiyalash imkoniyatini beradigan farqlovchi belgilarga (tovar belgisiga, xizmat ko'rsatish belgilariga) ega bo'lishi kerak.

Keyingi yillarda respublika moliya-bank tizimini yanada isloh qilish, uning barqarorligini oshirish va yuqori xalqaro reyting ko'rsatkichlariga erishishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha olib borilayotgan ishlar barcha banklar tomonidan tizimli ravishda amalga oshirilishi, elektron to'lovlar va elektron tijorat bo'yicha axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish bank mijozlariga sifatli xizmatlar ko'rsatishni ta'minlash bilan birga O'zbekiston bank tizimining muqarrar yuksalishiga ham o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatishi shubhasiz.

### References:

1. Ikramova N.R. O'zbekistonda chakana bank xizmatlari: xorij tajribasi va rivojlanish istiqbollari // "Iqtisodiyot va innovation texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 1, yanvar-fevral, 2014 yil, 1-bet
2. Omonov A.A. Tijorat banklarining resurslarini samarali boshqarish masalalari. 08.00.07 – «Moliya, pul muomalasi va kredit» iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsia avtoreferati. Toshkent, 2008, 24-25-bet
3. Mamadiyarov Z.T. Tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiyasi. – T.: 2019. – 169 b.